

Agressie met een glansbak

Wie het stelselmatig foutparkeren van grote, glanzende SUV's op de stoep – het wettelijke en exclusieve domein der voetgangers – niet met schouderophalen af wenst te doen, krijgt op een gegeven moment vanzelf het vermoeden dat het om meer gaat dan 'niet weten' of 'even' – dat het om meer gaat dan onbenullige gemakzucht of onbewuste asocialiteit.

De grootglimmende glansbak op de stoep: in welstandsreservaten als Laren, Blaricum, Bloemendaal, Wassenaar en de Baronie van Breda is het een verschijnsel waar voetgangers allang in berusten. Nauwelijks iets tegen te doen: 'politieblauw' is er zelden of te gedogend en de moedige, zelfwerkzame steller van een kritische vraag wordt doorgaans afgeserveerd met een hooghartig zwijgen, het bekende paradox-excuus van 'even', of weggejaagd door een onverwachte verbale eruptie van plat en onverholen agressief Nederlands. Met middelvinger of gebalde en soms zelfs gebruikte vuist.

Bij een (heftig tegen de moedeloosheid strijdende) enkeling blijven toch vragen hangen. Wat bezielt de bestuurders van Range Rovers en andere bovenmodale vierwielers om hun vehikel zo bot en niet zelden ook zo asociaal en gevaarlijk voor anderen op de stoep te parkeren? Wat maakt dat zij kennelijk anders zijn dan de zich fatsoenlijker gedragende weggebruikers? Waarom dus is de benaming StoepRover terecht en verdient het neologisme *stoeproveren* een plaats in de dikke Van Dale?

Majestueus

Een deel van deze vragen wordt beantwoord door autofabrikant Rover zelf. Lees wat men op de eigen site schrijft over de Range Rover: 'Het geraffineerde en hoogwaardige uiterlijk van de Range Rover wordt over de hele wereld herkend en gerespecteerd. Het indrukwekkende silhouet heeft een uitstraling en status die ongeëvenaard is. Bij de Range Rover modeljaar 2007 [en latere jaren] benadrukken subtiele exterieurdetails de styling en de majestueuze uitstraling.'

Leest en herkent u het ook? 'Geraffineerd, hoogwaardig, herkenning en respect, indrukwekkend, ongeëvenaarde uitstraling en status, majestueus.' Niet iets voor een fricandelgevulde nachtploeger die bij Hoogovens werkt. Wel kernerkend voor iemand die een bepaald beeld van zichzelf (of zijn vrouw) wil benadrukken, of juist hoopt dat dat beeld door zo'n auto gaat ontstaan en zichtbaar wordt.

Ofwel: het gaat Rover (en de collega-glansbakken) erom de ego van de bestuurder te bevestigen, of om op te kloppen. Er moet kennelijk iets bijzonders worden verteld, iets 'eigens' moet worden geuit, het onderscheidende moet worden geëtaled. Hoe? Ten eerste dus door zo'n gestaalde en stoer dan wel sensueel geweldige grootsheid aan te schaffen. En ten tweede door er op een opvallende manier mee om te gaan. Dus niet netjes in een parkeervak zetten naast het Golfje of Punto'tje van de nachtploeger. Nee, dan is de stoep natuurlijk een veel effectiever podium. Hier ben ik, kijk

naar mij, ik ben meer, ik ben verheven. Vaak in feite hooguit een paar centimeter, maar alles helpt.

Over een grens

Van belang is ook de claim die Rover zijn type Land Rover meegeeft. *Go beyond*. Zoek de grens op, ga er overheen. Leuk en wellicht praktisch voor in de binnenlanden van Bali of midden in de Sahara, het zuiden van Patagonië desnoods. Maar wat moet men met zo'n motto in een villadorp in de Randstad waar alles tot en met de laatste spriet gemeentelijk onkruid is geregeld? Tja, voor dat motto is nu eenmaal betaald, het zit tussen de oren of is daar tot leven gekomen, de bebbe moet worden ingelost en dus zijn een stoeprand en de achterliggende tegels een welkome uitdaging om inderdaad even *beyond* te gaan. Het alhier gebruiken van een Rover of andere stralende 4-wheeldrive heeft waarschijnlijk maar weinig met nuttige instrumentaliteit te maken ('we moeten elke dag 20 kilometer door de bush om de kids naar school te brengen en water te halen'); des te meer echter met een psychische instrumentaliteit.

'Zinvolle' agressie

Dat instrumentele wordt verduidelijkt door verkeerspsycholoog Cees Wildervanck. Hij maakt een onderscheid tussen affectieve en instrumentele agressie. Waaruit blijkt dat het bij stoeproveren inderdaad om meer gaat dan 'niet weten' of 'even'. Van affectieve agressie is volgens hem sprake als mensen hun frustraties en emoties (teleurstelling, onmin, boosheid) in het verkeer afreageren. 'De baas of dat product of Feyenoord is waardeloos, dus opzouten jij, klojo!' Over instrumentele agressie zegt Wildervanck: 'Instrumentele agressie is ook min of meer gewelddadig en voor anderen negatief, maar nu is het gedrag doelbewust op eigenbelang gericht - je zou daarom kunnen spreken van 'zinvolle agressie'. De bedoeling is er voordeel bij te hebben. Het zit onder meer in voordringen bij de kassa, door rood rijden en parkeren op het trottoir.'

Von Karajan-syndroom

Maar Wildervanck heeft meer: 'Om een niveau te bereiken waarop je je kunt permitteren een dure, grote, (voor jezelf) veilige auto te rijden, moet je vooral ook ambitieus zijn. Die ambitie valt te omschrijven als de geneigdheid om - bij een afweging tussen het algemeen belang en eigenbelang - de voorkeur te geven aan eigenbelang. Dat kan zich in allerlei sociale situaties uiten en dus ook in verkeersgedrag: voordringen, misbruik maken van busstroken, maar ook 'even' parkeren waar het niet mag. Mensen die het ver hebben geschopt, zijn gewend in hun werk op een bepaalde, doorgaans nogal autoritaire manier met hun medemensen om te gaan. Ze zijn gewend op hun werken bediend te worden. Dat de omgeving zich naar hen schikt vinden ze vanzelfsprekend. Dit wordt wel het 'Von Karajan-syndroom' genoemd: dat de beroemde dirigent in de omgang minder prettig was, werd gezien als een gevolg van het feit dat iedereen in zijn omgeving aanhoudend zo ademloos bewonderend tegen hem opkeek. En doordat verkeersgedrag een afspiegeling is van gedrag in het algemeen, zal ook maatschappelijk succes tot een minder sociaal verkeersgedrag kunnen leiden.'

Kortom, stoepparkeren heeft vaker wel dan niet te maken met snel en veel zakelijk succes, met 'weinig of geen sociale massa boven je en des te meer onder je', en met de daar bijhorende welstandigheid die kenmerkend moet worden

getoond. Het heeft ook te maken met weinig of nooit 'nee' horen zeggen, dan wel het onvermogen om een 'nee' te horen dan wel te accepteren. Het gaat derhalve niet alleen om de verdienster van het snelle en het nieuwe en het vele geld, het gaat maar al te vaak ook om de uitgeefster – de (eerste, tweede of latere) vrouw die als meisje al verward werd en waarbij dat (na drie kinderen) nog steeds gebeurt. Met de kanttekening dat dat verwennen vroeger gebeurde en nu wordt opgeëist. Wie de fiële blondines met de kaarsrechte ruggen en de mager getrokken snoetjes pront en pralend achter het stuur van een sjeke SUV ziet zitten, ziet in feite de hedendaagse versie van negentiende eeuwse adellijke dames die de wereld als hún koninkrijkje opvatten en aangesproken worden vooral beschouwen als 'lastigvallen'.

Moreel knutselen

Het wordt het tijd voor het boek *Voorbij het dikke-ik* van socioloog Harry Kunneman. Het dikke-ik is een eigentijds figuur dat zich met grote kracht openbaart in de openbare ruimte (waaronder het verkeer) en zich onderscheidt door onverschillig, lomp of zelfs gewelddadig gedrag. Kunneman schrijft: 'De opmars van het dikke-ik kan niet losgezien worden van het moderne ideaal van individuele vrijheid en persoonlijke autonomie en wijst op een fundamenteel moreel probleem. De hedendaagse individuen hebben een ongekende vrijheid verworven om los van enige dwang en betutteling hun eigen morele perspectief in elkaar te knutselen.' Doorgeschoten neoliberalen, zeg maar.

Ziehier het verband tussen het 'Von Karajan-syndroom' van Wildervanck en 'het morele geknutsel' van Kunneman. Stoeproveren is vooral een kwestie van 'ik bepaal wel wat kan, wat dus goed is voor mij, en als ik vind dat het wel kan [en dan is het oordeel sterk doortrokken van allerlei egoïstische interpretaties], dan kan het dus en dan moet niemand zich met mij bemoeien.'

Zelfdwang is beschaving

Interessant ook is de zinsnede '...los van enige dwang...' die Kunneman gebruikt. Hiermee kunnen we ons namelijk verder op het gebied van de sociologie begeven. Beter gezegd: op het aandachtsveld van Elias, schrijver van het standaardwerk *Het Civilisatieproces*. Een van de belangrijkste bevindingen van Elias (inmiddels wereldwijd geldend verklaard) is dat het niveau van beschaving stijgt naarmate dwang wordt vervangen door zelfdwang. Anders gezegd: als commando, zweep en repressie worden ingeruild voor suggestie, zelfbeheersing en autonomie, dan zijn we op de goede weg.

Zo bezien kan men stoeproveren beschouwen als een gebrek aan zelfdwang om zich te houden aan verkeersregels en algemene moraliteit. Maar als dus toenemende zelfdwang een maat van beschavingsvoortgang is, dan is het gebrek daaraan... inderdaad, een tekort aan beschaving. Of misschien wel een teruggang in beschaving. In ieder geval een vorm van onbeschaafdheid. En dat valt aardig samen met het beeld dat veel bezitters van snel en nieuw geld doorgaans zonder veel gêne met zich meedragen: veel glim en groot en glanzend, maar geen smaak, geen stijl, geen beschaving. En wat betreft empathie toch een beetje achterlijk.

Vreselijk ding

Cultuursocioloog Dos Elshout van de Universiteit van Amsterdam herkent in het etaleren, niet nadenken, geen oog hebben voor het ongemak voor anderen, de

losse omgang met regels, gebrek aan zelfdwang, haast, egoïsme en doorgeschoten individualiteit allerlei sociologische duidingen. Hij vat het samen met: 'Asociaal gedrag.' Waarvan bekend is dat de grens tussen dat gedrag en agressiviteit vaak vaag is. Of ontbreekt. Kennelijk gaat dat ook op als dat gedrag is verpakt in een grote glansbak. De agressie à la Wildervanck rijdt mee. Maar cruciaal toch wel is deze gedachte van Elshout: 'Het begint ermee dat je zo'n vreselijk ding aanschaft in zo'n mooie omgeving.' In de categorie 'verpletterende statements' zal met voorgaande constatering hoog worden gescoord.

Samen leven of scheuring

Nog een bruikbare sociologische wetmatigheid (die ook terug te vinden is in *Hoe God verdween uit Jorwerd* van Geert Mak en anders wel in *Het land van aankomst* van Paul Scheffer) is dat samenlevingen vallen en staan met de verhouding tussen gevestigden en buitenstaanders. Gevestigden hebben de belangrijkste (economische, sociale, culturele en politieke) netwerken in handen die het cement en de bloedsomloop van de samenleving vormen; buitenstaanders dan wel nieuwkomers dienen zich daaraan aan te passen en worden doorgaans alleen na bewezen behoedzaamheid, conformerende vaardigheden en loyaliteit tot die netwerken toegelaten. Dan is er sprake van integratie door acceptatie en participatie, en voor de gevestigden en hun samenleving het zo gewenste behoud van identiteit en cultuur.

Veel nieuwkomers echter die met hun fysieke en materiële kenmerken de geldende regels, codes en cultuur doorbreken of gewoon aan hun laars lappen en platstampen, dragen daarmee niet alleen bij aan het kapotscheuren van het rafijne maatschappelijk weefsel der netwerken, maar ook aan een onomkeerbare desintegratie. Wanneer het exuberante vertoon van bezit en doorgeschoten individualisme geen positieve vervanging zijn van noch aanvulling op de bestaande cultuur, dan zal de 'zinvolle' agressie van het niet zo erg beschaafde dikke-ik alleen maar leiden tot verwatering, fragmentatie, discontinuïteit en dan ook tot onvrede, wrokkigheid, passief verzet, scheuring en een toenemende kans op die affectieve en doorgaans veel grovere agressie. Van acceptatie en positieve vermenging zal dan allang geen sprake zijn; van samen leven evenmin.

Peter van Rietschoten – bedrijfseconoom, cultuursocioloog, freelance journalist
Blaricum, 2008, bijgewerkt in 2010

///